

GROEILIJST IN MUZISCHE WERKVORMEN EN BOUWSTENEN BIJ KLEUTERS

BEELD

MUZIEK

DRAMA

DANS

Contacteer Oetang voor
nascholing en begeleiding
www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij
Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelein*, Antwerpen: Pelckmans Pro

BEELD

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
RUIMTE	ruimtelijk werken	exploreert en experimenteert met ruimtelijk materiaal door ze spontaan voor, achter, boven, op,... elkaar te plaatsen.	experimenteert met het ruimtelijk materiaal door deze voor, achter, onder, boven, op, in en naast elkaar te plaatsen.	kan een ruimtelijk werkstuk maken, bijv. 'een huis', door het materiaal voor, achter, onder, boven, op, in en naast elkaar te plaatsen.
	figuren tekenen	tekent rechte en ronde strepen, later ook ronde vormen .	tekent figuren waarbij de romp ontbreekt en benen en armen rechtstreeks aan het hoofd verbonden zijn (kopvoeters) en brengt kleine details in deze figuren aan ('haren' en 'oren').	tekenen figuren die lijken op een mensen met een hoofd, romp, armen en benen en brengt kleine details in deze figuren aan ('haren' en 'oren').
		experimenteert met ruimtelijke relaties	tekent figuren willekeurig verspreid over het papier.	tekent figuren in samenhang met andere figuren of dingen op het papier. (bijv. 'De poes staat naast het meisje'.)
			gebruikt de onderkant van de papierrand als de grondlijn.	gebruikt de onderkant van de papierrand als de grondlijn en de bovenzijde als bovenlijn en tekent binnen dit gebied. (bijv. 'Tekent aan de onderzijde van het papier gras en aan de bovenzijde blauwe lucht'.)
	maakt ruimtelijke vormen		experimenteert met het ruimtelijk werken met vormen	maakt ruimtelijke vormen (volumes).
KLEUR	onderscheidt verschillende kleuren en benoemt ze.	kan de basiskleuren onderscheiden	kan de basiskleuren: rood, blauw, geel, groen, wit, zwart onderscheiden en benoemen.	kan de kleuren: rood, blauw, geel, groen, wit, zwart oranje, roze, paars en grijs onderscheiden en benoemen.
	gebruikt verschillende lichte en donkere kleuren in eigen werkstukken en onderscheidt ze.	experimenteert met lichte en donkere kleuren	gebruikt in werkstukken verschillende lichte en donkere kleuren en kan in eigen werkstukken lichte kleuren (bv. 'geel') en donkere kleuren (bv. 'zwart') aanwijzen.	gebruikt in werkstukken verschillende lichte en donkere kleuren en kan van eigen werkstukken vertellen welke lichte kleuren (bv. 'geel') en welke donkere kleuren (bv. 'zwart') gebruikt zijn.
	experimenteert met het mengen van kleuren.	experimenteert met het mengen van twee kleuren.	experimenteert met het mengen van twee kleuren.	kan door middel van mengen de kleuren oranje, paars, groen en grijs maken.
				kan kleuren lichter maken door ze te mengen met wit.
				kan kleuren in een bepaalde kleursfeer mengen.
VORM	herkent en gebruikt vormen en vormkenmerken in eigen werkstukken, en in dieren, planten en voorwerpen.	exploreert verschillende vormen (bv. spelen met blokken in verschillende vormen)	kan de vormen 'cirkel', 'driehoek' en 'vierkant' gebruiken in zowel vlakke als ruimtelijke werkstukken.	kan de vormen 'cirkel', 'driehoek', 'vierkant', 'rechthoek', 'bol' en 'kubus' gebruiken in zowel vlakke als ruimtelijke werkstukken.
			kan nieuwe vormen maken door middel van construeren (bijv. 'stapelen', 'wikkelen', 'opvullen').	kan de vormen 'cirkel', 'driehoek', 'vierkant', 'rechthoek', 'bol' en 'kubus' samenstellen in zowel vlakke als ruimtelijke werkstukken.
				kan de vormen 'cirkel', 'driehoek' en 'vierkant' tekenen.
			kan de vormkenmerken: 'dik', 'dun', 'groot', 'klein' en 'rond' aanwijzen in zowel vlakke als ruimtelijke werkstukken.	kan de vormkenmerken: 'dik', 'dun', 'groot', 'klein', 'smal', 'breed', 'rond', 'hoekig', 'spits', 'recht' en 'schuin' gebruiken in zowel vlakke als ruimtelijke werkstukken.
			kan één of twee vormkenmerken in dieren, planten en voorwerpen aanwijzen (bijv. 'de dikke buik van de poes').	kan een aantal vormkenmerken in dieren, planten en voorwerpen aanwijzen en benoemen (bv. 'de dikke buik en de lange staart van de poes').
	maakt een positieve vorm (uitgeknipte cirkel) en een negatieve vorm (mal van de uitgeknipte cirkel).			kan een positieve vorm ('een uitgeknipte cirkel') maken.
				kan een negatieve vorm ('de mal van een uitgeknipte cirkel') maken.

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
LIJN	tekent lijnen en maakt er vormen mee.	speelt met lijnen door ze te volgen	kan horizontale, verticale, rechte, kromme, korte en lange lijnen herkennen	kan verschillende soorten lijnen herkennen in de omgeving
		experimenteert met verschillende soorten lijnen (rond, recht)	kan verschillende lijnen tekenen	kan golvende, schuine en gekruiste lijnen tekenen.
TEXTUUR	onderscheidt verschillen in texturen en beschrijft hoe ze aanvoelen.	exploreert hoe verschillende materialen aanvoelen	beschrijft hoe een oppervlak (in een eigen werkstuk) aanvoelt en kan daarbij de begrippen: 'zacht', 'hard', 'glad' en 'harig' gebruiken.	beschrijft hoe een oppervlak (in een eigen werkstuk) aanvoelt en kan daarbij de begrippen: 'geribbeld', 'gebobbeld', 'stekelig', 'rimpelig', 'ruw' gebruiken.
			experimenteert met het weergeven van een textuur door te krassen, tekenen, ...	kan door gebruik te maken van verschillende technieken een textuur weergeven. (bv. k rassen, stempelen, drukken, rubben, tekenen)
COMPOSITIE	maakt patronen op vorm, kleur en/of textuur.		experimenteert in een werkstuk met het maken van een patroon in vormen en/of kleuren. (bv. 'Stempelt een patroon van groene vierkantjes en rode rondjes.')	kan in een werkstuk een patroon maken met vormen, kleuren en/of texturen. (bijv. 'Maakt de staart van de haan met groene gladde rondjes en rode geribbelde vierkantjes.')
	ordent objecten in een vlak	experimenteert met ordenen van blokken, vormen, ...	plaatst vormen in een patroon	ordent objecten naast, tussen, op, onder elkaar in functie van de vormgeving
	contrasten in het werkstuk		experimenteert met contrasten in eigen werkstuk.	werkt met tegenstellingen (contrasten) in het werkstuk: vol, leeg, druk, rustig, ...
LICHT	onderzoeken lichtbronnen en schaduwen	exploreert met licht en donker	experimenteert met lichtbronnen en schaduwen	verkent lichtbronnen en onderzoekt licht en donker en schaduwen in beeldend werk.

BEELD

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
beeldspel	speelt verschillende spelletjes	exploreert eenvoudige spelvormen (bv. vormen zoeken)	speelt onder begeleiding beeldende spellen (bv. tekenspel)	speelt verschillende beeldende spellen (bv. figuren maken met toevallige materialen)
Tekenen en kleuren	tekent met verschillend tekenmateriaal en benoemt dit.	maakt rechte en kringvormige strepen (krabbelperiode) en later ook draaiende vormen met verschillend tekenmateriaal (die ze in de vuist nemen).	kan tekenen met potlood, kleurpotlood, viltstift, wasco en bordkrijt gekende vormen. (bv. hun knuffel tekenen)	kan tekenen met potlood, kleurpotlood, viltstift, wasco en bordkrijt.
			kan de materialen 'potlood' en 'kleurpotlood' benoemen.	kan de materialen 'potlood', 'kleurpotlood', 'viltstift', 'wasco' en 'krijt' en 'gum' benoemen.
				kan donkere of lichtere kleuren maken door harder of zachter met het tekenmateriaal te drukken.
				kan een vlak redelijk dicht inkleuren.
Schilderen		exploreert met verschillende kleuren door ze over elkaar heen aan te brengen.	experimenteert met het door elkaar aanbrengen van verschillende kleuren	kan kleuren over elkaar heen aanbrengen.
	schildert met verschillende soorten verf en gebruikt hierbij de vingers, een kwast en/of spatraam.	gebruikt kwast en borstel om vlakken op te vullen.	kan met vingerverf, plakkaatverf en gekleurde inkt (ecoline) schilderen	kan met plakkaatverf, ecoline en andere soorten verf schilderen.
		experimenteert met het schilderen met het lichaam en op verschillende ondergronden?	kan met de vingers, een kwast, borstel en andere materialen schilderen op verschillende ondergronden.	kan met een kwast, borstel en andere materialen lijnen en vlakken schilderen op verschillende ondergronden.
	benoemt schildermateriaal en -gereedschap.		kan het materiaal 'verf' benoemen.	kan de materialen 'verf' en 'inkt' en het gereedschap 'kwast' benoemen en kiest het juiste gereedschap in functie van het doel.
	laat gekleurde inkt door elkaar vloeien en schildert ermee over wasco heen (grafitto)		experimenteert met het door elkaar laten vloeien van verschillende kleuren inkt.	kan verschillende kleuren inkt door elkaar laten vloeien.
Drukken			probeert met gekleurde inkt over wasco heen te schilderen.	kan met gekleurde inkt over wasco heen schilderen.
	stempelt met vingers en vormen.	kan strepen trekken en stippen zetten, experimenteert met grote vormen (bv. spons, voeten)	experimenteert met het stempelen met vingers en kleinere vormen (bv. met kurk).	kan figuren en geordende afdrukken stempelen met vingers en verschillende vormen (die ze zelf maken) (bv. piepschuim)
	maakt afdrukken door met wasco of potlood over papier te wrijven dat op een ondergrond met reliëf ligt (rubben/frotage).			kan met potloden of wasco over papier wrijven dat op een ondergrond met reliëf (bv. een legoplaat) ligt.
	werkt met sjablonen.	kan met ondersteuning van de leerkracht en een stempelkussen verf aanbrengen.	kan onder begeleiding verf binnen een gegeven vorm tamponneren.	kan verf in een sjabloon tamponneren op verschillende ondergronden.
Collage				kan met verf, wasco en krijt binnen sjablonen tekenen en langs verschillende lijnen.
	knipt en scheurt verschillende soorten papier en beplakt het werkstuk ermee.		kan verschillende soorten papier, waaronder zijdevloei en sitspapier, scheuren en er een werkstuk mee beplakken.	kan verschillende soorten papier, waaronder zijdevloei en sitspapier, scheuren en knippen en er een werkstuk mee beplakken.
	knippen en plakken	Oefent in het knippen van gemakkelijk te knippen materialen. Kan onder begeleiding grote vlakken kleven. Verkent verschillende hechttechnieken: lijm, magneten, plakband, ...	Verfijnt de kniptechniek. Experimenteert met verschillende soorten lijm (en hun functie).	kan figuren knippen uit papier en hanteert verschillende soorten scharen. Verwerft de techniek om in bogen te knippen. Onderscheidt verschillende lijmsoorten en andere hechttechnieken.
	benoemt de materialen voor het maken van een collage.		kan het materiaal 'papier' en de gereedschappen 'lijm' en 'schaar' benoemen.	benoemt tijdens het werken het papier (bv. 'crêpepapier') met de juiste naam.
	construeert met constructiemateriaal.		experimenteert met het maken van verbindingen met constructiemateriaal (bv. bij 'hammertje tik').	kan met constructiemateriaal ruimtelijke werkstukken met verbindingen maken (bv een huis met blokken)

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

BEELD

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
Werken met textiel	knipt in textiel.	experimenteert met het plooiën, oprollen, wikkelen, ... van textiel.	experimenteert in het knippen in textiel	kan repen stof knippen.
	rijgt verschillend materiaal met draad en naald.	experimenteert met het rijgen van grote vormen	kan verschillende grote materialen met een groot doorsteekgat (repen stof, papier en rietjes) rijgen.	kan verschillend materiaal met een kleiner doorsteekgat (repen stof, papier en knopen) rijgen.
	weven en andere technieken			experimenteert met weven (en andere eenvoudige textieltechnieken)
Ruimtelijk construeren	construeert met kosteloos materiaal	exploreert verschillende kosteloze materialen	experimenteert met ruimtelijk werken met kosteloos materiaal.	kan stapelen met doosjes en ander kosteloos materiaal en het met lijm verbinden.
	construeert met blokken (bouwen)	exploreert groot materiaal om mee te bouwen	kan een kleine toren bouwen.	kan ruimtelijk bouwen in de derde dimensie.
			kan rijen leggen en een 'brug' bouwen	sluit of omheint een ruimte (bv. 'een hok voor een dier').
	ruimtelijk werken met papier	verfrommelt en tekt papier uit elkaar, exploreert verschillende papiersoorten.	verfrommelt, plooit en scheurt papier in diverse vormen (repen, stukjes). Experimenteert met het vouwen van materialen.	verfrommelt en scheurt verschillende soorten papier, kan papier vouwen in functie van het doel. Kan onder begeleiding iets inpakken. Experimenteert met eenvoudige vouwpatronen.
Werken met plastisch materiaal	construeert met constructiemateriaal.		experimenteert met het maken van verbindingen met constructiemateriaal (bv. bij 'hammertje tik').	kan met constructiemateriaal ruimtelijke werkstukken met verbindingen maken (bv een huis met blokken)
	boetseert vormen en figuren met plasticine, natuurklei en brooddeeg.	experimenteert met verschillende soorten plastische materialen: zand, brooddeeg, klei, ... kan primaire vormen maken (bv. een bal)	kan met plasticine, natuurklei en brooddeeg een vorm of figuur op het platte vlak boetseren.	kan met plasticine, natuurklei en brooddeeg driedimensionale herkenbare vormen of figuren boetseren.
		kan plastisch materiaal pletten, knijpen, afbreken, rollen, kneden, ...	kan verfjndere vormen maken (duimpotje, slangetjes, ...)	kan verbindingen maken tussen verschillende onderdelen (en uit een stuk werken)
	krassen in klei of gips		kan een oppervlak van klei versieren met krassen (sgraffito)	kan een oppervlak van klei versieren met krassen.
	speelt met zand en water.	experimenteert met nat en droog zand en water.	manipuleert met zand en water door er met de handen doorheen te gaan, het met elkaar te mengen, in vormpjes te stoppen, te zeven en ermee te gieten.	kan in de zandbak vormen ('gangen', 'heuvels' en 'bergen') maken.

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

MUZIEK

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
TEMPO	herkent een snel en langzaam tempo in de muziek en kan dit met beweging weergeven		kan bij een contrastrijk muziekstuk aangeven of het tempo van de muziek snel of langzaam klinkt (bv. het plaatje van de schildpad aanwijzen als de muziek langzaam klinkt en het plaatje van de haas als de muziek snel klinkt).	kan het tempo (snel/traag) benoemen bij een contrastrijk muziekstuk. (bv. bij een snel tempo zegt de kleuter dat het muziekstuk snel klinkt)
		stapt onder begeleiding mee op snelle en trage muziek. (bv. de juf tikt traag of snel op de trom)	kan een snel en langzaam tempo in een contrastrijk muziekstuk omzetten in een beweging (bv. 'traag schuiven als een slak op de muziek).	kan een zeer snel, snel, gemiddeld en langzaam tempo in een muziekstuk omzetten in een beweging (bv. lopen, huppelen, stappen en kruipen op de muziek).
DYNAMIEK	herkent in een muziekstuk het verschil tussen luid en stil en tussen korte, bondige tonen (staccato) en vloeiende tonen (legato) en zet het volume en de tonen om in een beweging.	kan onder begeleiding bij een contrastrijk muziekstuk aangeven of het volume van de muziek stil of luid is (bv. vinger voor de mond als het stil is)	kan bij een contrastrijk muziekstuk aangeven of het volume van de muziek stil of luid is (bv. grote bewegingen maken als de muziek hard klinkt, kleine bewegingen als de muziek zacht klinkt).	kan bij een muziekstuk verwoorden wanneer het volume hard of zacht klinkt. (bv. zeggen dat het luid klinkt)
		kan onder begeleiding een luid of stil muziekfragment omzetten in een beweging (bv. stilletjes trippelen als een muisje).	kan een luid of stil muziekfragment uit een contrastrijk muziekstuk omzetten in een beweging (bv. grote bewegingen maken bij het dirigeren als de muziek luid klinkt).	kan een hard, gemiddeld en zacht volume in een muziekstuk omzetten in een beweging (bv. de bewegingen groter maken als de muziek hader klinkt).
				kan in een contrastrijk muziekstuk tonen die los en bondig van elkaar worden gespeeld (staccato) en tonen die vloeiend worden gespeeld (legato) omzetten in een beweging (bv. bewegen als een robot (staccato) en als een ballerina (legato)).
	zingt en speelt met hard en zacht volume.	kan stille en luide klanken maken met de stem onder impuls van de leerkracht. (bv. nabootsen van stille en luide dierengeluiden).	kan stille en luide klanken maken met de stem (bv. in een lied een stukje luid en een stukje stil zingen).	kan luide en stille klanken en overgangen tussen stil en luid maken met de stem. (bv. de bewegingen van de dirigent volgen die aangeeft of ie luid of stil moet zingen).
		kan onder begeleiding hard en zacht spelen op een instrument dat met één hand bespeeld moet worden (bv. met een schudkokertje)	kan hard en zacht spelen op een instrument dat met één hand bespeeld moet worden (bv. spelen op een handtrom)	kan hard en zacht spelen op een instrument dat met twee handen bespeeld moet worden (bv. spelen op een woodblock).
	herkent het verschil tussen veel geluid, een beetje geluid en stilte en reageert erop.	kan op aanwijzing van de dirigent starten en stoppen met het maken van muziek. (bv. stoppen als de dirigent die aangeeft).	kan op aanwijzing van de dirigent starten en stoppen met het maken van muziek. (bv. starten als de dirigent dit aangeeft).	kan op aanwijzing van de dirigent starten en stoppen met het maken van muziek. (bv. bij het stiltesignaal maken ze geen muziek).
		kan het verschil tussen geluid en stilte omzetten in een beweging (bv. beweeg als er geluid is, sta stil als er geen geluid is).	kan het verschil tussen veel geluid, een beetje geluid en stilte omzetten in een beweging (bv. beweeg niet als het stil is, een beetje als er geluid is, hevig als er veel geluid is)	kan het verschil in geluid omzetten in een beweging (bv. de hevigheid (grootte) van de beweging aanpassen aan de hoeveelheid muziek).
RITME	beweegt en klapt op de maat.	stapt onder begeleiding mee op de maat (bv. stappen op marsmuziek).	kan in groep op de maat bewegen en klappen (bv. stappen in de maat als soldaten)	kan een gepaste beweging op de maat uitvoeren (bv. stappen op een tweedelige maat en huppelen op een driedelige maat) en met een (twee- en driedelige maat) meeklappen.
	herkent lange en korte klanken in een muziekstuk en zet deze klanken correct om in een beweging.	kan onder begeleiding aangeven of de klank kort of lang is. (bv. klap in je handen als het kort is).	kan aangeven of er een korte of lange klank te horen is bij een contrastrijke klank (bv. het bolletje aanduiden bij een korte klank, het streepje bij een lange klank).	kan benoemen wanneer een korte of een lange klank te horen is bij een contrastrijke klank (bv. bij een lange klank zeggen dat het een lange klank is).
			kan een lange en korte klank in een contrastrijk muziekstuk omzetten in een beweging (bv. kleine passen zetten op korte klanken en een grote pas op een lange klank).	kan een lange, gemiddelde en korte klank in een muziekstuk correct omzetten in een beweging (bv. een kleine pas zetten op een korte klank, een normale pas op een gemiddelde klank en een grote pas op een lange klank).
	speelt korte en lange klanken op een instrument.			kan korte en lange klanken op een aangegeven instrument (bv. een korte klank spelen op een xylofoon of triangel)
	klapt en speelt een ritme.	kan onder begeleiding in groep korte ritmepatronen nabootsen (bv. één-twee-drie-vier)	kan in groep een eenvoudig ritme klappen en spelen op een instrument (bv. o-li-fant klappen in je handen)	kan alleen een eenvoudig ritme klappen of spelen op een (ritme)instrument (bv. kom maar in de kring spelen op de woodblock)

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

MUZIEK

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
KLANK- KLEUR	herkent een verschil in klankkleur tussen instrumenten en een vrouwen- en mannenstem.	ontdekt dat verschillende mensen en materialen anders klinken (bv. tikken op glas klinkt anders dan tikken op hout).	kan bij een contrastrijk muziekstuk aangeven wanneer er een ander muziekinstrument speelt.	kan bij een muziekstuk aangeven wanneer er een ander muziekinstrument speelt.
			kan bij een contrastrijk muziekstuk aangeven wanneer er een vrouwen- of mannenstem klinkt. (bv. aanduiden wie zingt: een man of een vrouw)	kan bij een muziekstuk aangeven wanneer er een vrouwen- of mannenstem klinkt. (bv. een man of een vrouw aanduiden)
MELODIE	herkent een hoge en lage melodie in een muziekstuk en zet deze melodie om in een beweging.	kan onder begeleiding aangeven of de muziek hoog of laag klinkt in een contrastrijk muziekstuk (bv. in een lied mee naar boven wijzen als de klank hoog is).	kan aangeven of de melodie van de muziek hoog of laag klinkt in een contrastrijk muziekstuk (bv. rechtstaan als de muziek hoog klinkt en je klein maken als de muziek laag klinkt).	kan bij een muziekstuk benoemen wanneer een hoge en een lage klank te horen is. (bv. bij een hoge klank zegt de kleuter dat de klank hoog klinkt).
			kan een hoge en lage melodie in een contrastrijk muziekstuk omzetten in een beweging (bv. als de klank hoog is, vliegt de vogel [pop] hoog, als de klank laag is, beweeg je de vogel laag).	kan contrastrijke verschillen tussen hoog en laag omzetten in een beweging (bv. de vogel vliegt naar boven of naar beneden naargelang de melodie hoog of laag is).
	speelt hoog en laag op een instrument.	experimenteert met hoge en lage klanken op een melodie-instrument (bv. op een flessenorgel).	experimenteert met hoge en lage klanken op een melodie-instrument (bv. op een flessenorgel).	kan hoog en laag op een aangegeven melodieinstrument spelen (bv. hoge en lage klanken op de xylofoon).
SAMEN- KLANK	herkent dat er verschillende stemmen in een muziekstuk aanwezig zijn en reageert erop.		kan bij een muziekstuk aangeven of er een of meerdere instrumenten spelen. (bv. plaatjes aanduiden met één of meer muzikanten).	kan bij een muziekstuk aangeven wanneer veel of weinig instrumenten spelen. (bv. plaatjes aanduiden met één, meer of veel muzikanten).
		kan het verschil tussen solo en tutti omzetten in een beweging (bv. als één instrument speelt, doe je alsof je).	kan het verschil tussen solo en tutti omzetten in een beweging (bv. als één instrument speelt, speelt één aangeduide kleuter, als er meerdere spelen, mag iedereen meespelen).	kan het verschil in geluid omzetten in een beweging (bv. de hevigheid (grootte) van de beweging aanpassen aan de hoeveelheid muziek).
STRUC- TUUR	kan een kort motief imiteren.	kan onder begeleiding een kort motief nabootsen (bv. doe-bie-doe-bie-doe ...)	kan op een instrument of met het lichaam een muzikaal stuk van één maat imiteren (bv. een eenvoudig ritme overnemen)	kan op een instrument of met het lichaam een muzikaal stuk van twee maten imiteren. (bv. een eenvoudige melodie naspelen met boomwackers).
	herkent herhaling van een muziekfragment in een muziekstuk of lied		kan met ondersteuning een herhaling in een muziekfragment of lied herkennen (bv. doe de beweging als je het stukje nog eens hoort).	kan een herhaling in een muziekfragment of lied herkennen (bv. doe de beweging als je het stukje nog eens hoort).
	herkent herhaling in een muzieknotatie (partituur) en maakt en verklankt zelf een muzieknotatie met herhaling.			kan een herhaling in een muzieknotatie (partituur) aanwijzen of met een instrument of het lichaam verklanken (bv. twee eendjes naast elkaar betekent twee keer het stukje van de eend spelen/zingen).
	herhalingen in een lied	kan onder begeleiding in groepsverband op de herhalingen van een bewegingslied zingen en bewegen.	kan in groepsverband op de herhalingen van een bewegingslied zingen en bewegen.	kan het couplet en het refrein van een bewegingslied zingen en op de herhalingen zingen en bewegen.
			kan vertellen welke fragmenten in het speel- en beweeglied herhaald worden.	kan vertellen wat de volgorde is van het speel- en beweeglied.

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

MUZIEK

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
MUZIEK MAKEN zingen en spelen met de stem	zingt een kleuterlied verstaanbaar en in het juiste ritme en de juiste toonhoogte.	kan binnen het stembereik eenvoudige liedjes meezingen op de juiste toonhoogte. (bv. een lied met vier korte zinnen).	kan een kleuterlied duidelijk verstaanbaar uitspreken, in het juiste ritme en op de juiste toonhoogte zingen (tussen re en sol)	kan een kleuterlied duidelijk verstaanbaar uitspreken, in het juiste ritme en op de juiste toonhoogte zingen (tussen re en sol)
	ervaart tijdens het zingen en dansen de fasering van het kleuterlied en benoemt ze.	kan in groepsverband meedoen met een bewegingslied of een wiegelied.	kan in groepsverband de herhalingen van een lied meezingen en erop bewegen. bijv. het refrein van een kleuterlied, speellied ('schipper mag ik overvaren') of bewegingslied ('deze vuist op deze vuist').	kan het refrein en het couplet van een kleuterlied meezingen.
	kleuterliedjes zingen	kan het refrein van het kleuterlied meezingen met de groep	kan een kleuterlied in groeps meezingen (bv. we zingen samen ...)	kan alleen en/of in een groep een kleuterlied (mee)zingen.
	verklankt het lied met expressie.	kan in groep met (visuele) ondersteuning na een tijdje een gekend liedje verder zingen	kan in groep na een tijdje een gekend liedje verder zingen	kan een gedeelte van een kleuterlied in zichzelf zingen zonder daarbij geluid te maken.
	ademhaling	kan op aangeven van de leerkracht samen de geluiden uit een lied meezingen.	kan (dieren)geluiden in een kleuterlied meezingen.	gebruikt verschillende stemmen bij het zingen van een kleuterlied.
	klanknabootsingingen	kan onder begeleiding eenvoudige klanknabootsingingen meerzeggen (bv. de klank aanhouden van de leerkracht: woewoewoe ...)	kan eenvoudige ademhalingsspelletjes en stemvormingsopdrachten uitvoeren (bv. doen alsof je paardenbloempluisjes wegblaast)	kan ademhalingsspelletjes en stemvormingsopdrachten uitvoeren (bv. doen alsof je een ballon opblaast)
	klanknabootsingingen	kan onder begeleiding eenvoudige klanknabootsingingen meerzeggen (bv. de klank aanhouden van de leerkracht: woewoewoe ...)	kan eenvoudige klanknabootsingingen uitvoeren (bv. het water van de zee)	kan verschillende geluiden nabootsen (bv. welke geluiden hoor je in het verkeer?)
MUZIEK MAKEN met materialen en instru- menten	maakt muziek met materialen	onderzoekt spontaan de klanken die je kan maken met materialen (bv. klanken die je met blokjes hout kan maken)	exploreert en experimenteert met de klanken die je met materialen kan maken (bv. tikken op verschillende ondergronden)	experimenteert met verschillende materialen en speelwijzen (bv. wrijven, kloppen, schuiven op een stuk hout, metaal, glas, ...)
			kiest uit een beperkt aanbod materialen klanken bij een onderwerp (bv. met welk materiaal kan je stappen nabootsen?)	kiest een gepaste klank bij een onderwerp (bv. met welk materiaal kan je donder nabootsen?)
	maakt muziek met instrumenten	exploreert verschillende instrumenten (bv. speelt met de klanken van een bloktrom)	kan onder begeleiding de juiste speelwijze voor een instrument gebruiken (bv. op de triangel speel je met een ijzeren staafje)	kan een aantal instrumenten bespelen met de juiste speelwijze (bv. op een vel van de trommel mag je niet met een scherp voorwerp slaan)
			kan de naam van een instrument herhalen en het instrument aanduiden uit een beperkt aanbod (bv. waar ligt de cimbaal)?	kent enkele namen van instrumenten en kan die uit de verzameling instrumenten aanduiden (bv. neem eens de maraca's).
		kan met een eenhandig instrument meespelen (bv. met de belletjes schudden tijdens een lied)	kan met een tweehandig slaginstrument meespelen met een muziekstuk (bv. een trommelstok en een woodblock)	kan met twee (gelijkaardige) instrumenten begeleiden (bv. een zware slag op de trom afwisselen met een tik op de bloktrom).
	maakt muziek met het eigen lichaam	kan onder begeleiding lichaamsgeluiden koppelen aan grootmotorische bewegingen (bv. klappen en rondstappen)	kan lichaamsgeluiden maken die voorkomen in de tekst (bv. klappen in de handen, stampen met de voeten,...)	kan verschillende lichaamsgeluiden maken om een sfeer te ondersteunen (bv. paardengetrappel)
	maakt muziek die is afgestemd op de bijbehorende functie.		improviseert in een sfeer (bv. druk (verkeer) en rustig (alles gaat slapen))	maakt muziek met een bepaalde functie (bv. om iemand op te vrolijken, om te slapen, ...)
MUZIEK- SPEL	speelt eenvoudige spelletjes met muziek	speelt onder begeleiding een aantal eenvoudige muziekspelletjes (bv. waar komt de klank vandaan?)	speelt samen met anderen een aantal muziekspelletjes (bv. raden welk instrument of materiaal de klank maakt)	speelt spontaan een aantal muziekspelletjes (bv. zintuigspelletjes met geluiden)
				kan een eigen variatie bedenken bij een muziekspel of voorgaan in een eenvoudig spel (bv. de dirigent zegt "maak geluid met je vingers")

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

MUZIEK

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
MUZIEK BE-LUISTEREN en erover spreken	luistert naar een muziekfragment (lied) en verwoordt (eigen) associaties.	kan met behulp van de leerkracht associaties bij een muziekfragment verwoorden (bv. welk dier hoor je hier?)	kan eigen associaties bij een muziekfragment verwoorden. (bv. ik hoor de wind)	kan eigen associaties bij een muziekfragment verwoorden. (bv. Ik hoor het water van de rivier)
		luistert naar duidelijke herkenbare geluiden en reageert erop (bv. wie hoort een trein?)	luistert naar een muziekfragment en verwoordt welk dier of verhaalfiguur hij/zij hoort. (bv. luisteren naar Peter en de wolf)	luistert naar een muziekfragment en verwoordt welk dier, verhaalfiguur of gevoel (bijv. 'blijje muziek') hij/zij hoort.
	vertelt over de inhoud van een muziekfragment.		kan op basis van de titel en het afgespeelde fragment iets over de inhoud van het muziekstuk vertellen.	kan op basis van de titel en het afgespeelde fragment vertellen wat er in het muziekstuk gebeurt.
	benoemt de functie van het muziekstuk.			luistert naar een muziekstuk en vertelt wat de functie van de muziek is (bv. feestmuziek om op te dansen, droevige muziek, ...)
	herkent en benoemt omgevings-, dieren- en natuurgeluiden.	luistert naar duidelijke herkenbare geluiden en reageert erop (bv. wie hoort een trein?)	kan omgevingsgeluiden herkennen en benoemen (bv. ik hoor het geluid van de deurbel).	kan omgevingsgeluiden herkennen en benoemen (bv. natuurgeluiden).
	aanduiden op een grafische partituur		kan tijdens het luisteren naar een contrastrijk muziekfragment één klankeigenschap ('snel/langzaam of hard/zacht') in een muzieknotatie (partituur) volgen door ze aan te wijzen.	kan tijdens het luisteren naar een contrastrijk muziekfragment één of meerdere klankeigenschappen ('snel/langzaam of hard/zacht') in een muzieknotatie (partituur) volgen door ze aan te wijzen.
	verwoordt het verband tussen het muziekfragment en de bijbehorende muzieknotatie (partituur).		kan vragen beantwoorden over het muziekfragment en de bijbehorende muzieknotatie (partituur). (bv. 'Welk geluid hoor je nu? Wijs eens die afbeelding aan.')	kan vertellen wat hij/zij hoort in het muziekfragment en ziet in de bijbehorende muzieknotatie (partituur). (bv. 'Ik hoor het geluid van de wind en het staat hier getekend'.)
MUZIEK BE-LUISTEREN en erop bewegen	onderscheidt diverse soorten muziek en beweegt erop.	beweegt spontaan op verschillende soorten muziek	kan verschillende soorten muziek onderscheiden en uit dit door in groepsverband verschillend op deze muziek te bewegen (bv. sierlijk dansen op klassieke muziek, ritmisch bewegen op volksmuziek)	kan verschillende soorten muziek onderscheiden door alleen of in groep verschillend op deze muziek te bewegen (bv. beweegt verschillend op jazz en ritmische Afrikaanse muziek).
	beeldt een associatie uit bij een muziekfragment.	kan in groep onder begeleiding een associatie bij een muziekfragment uitbeelden. (bv. laat zien hoe de bij zoemt en rondvliegt)	kan in groep (onder begeleiding) een associatie bij een muziekfragment uitbeelden. (bv. hoe beweegt het water in dit muziekstuk?)	kan alleen of in groep een associatie bij een muziekfragment uitbeelden. (vb. Welke sprookjesfiguur hoor je? Laat dit zien.)
	beweegt met voorwerpen op de muziek	beweegt mee met de leerkracht met een voorwerp op muziek (bv. met linten zwaaien op muziek).	kan in groep met een voorwerp op de muziek bewegen (bv. bewegen met doeken op de muziek)	kan alleen met een voorwerp bewegen op de muziek (bv. beweeg met een pluim op de muziek).
MUZIEK ONT-WERPEN	maakt een eigen muzieknotatie (partituur) en verklankt deze.	exploreert met een eigen muzieknotatie (bv. spontaan tekenen en dan laten klinken)	experimenteert met het maken van een eigen muzieknotatie (partituur) m.b.v. een tekening, symbolen en probeert deze partituur te verklanken.	kan m.b.v. een tekening, symbolen een eigen muzieknotatie (partituur) maken en verklankt deze met een muziekinstrument of het eigen lichaam.
	kan een verhaal verklanken	experimenteert met klanken tijdens het verhaal (bv. laat eens horen hoe de kippetjes lopen)	kan onder begeleiding enkele belangrijke stukken van het verhaal verklanken (bv. eerst hoor je de zee, dan de boot)	kan een verhaal (in duidelijke stukken) begeleiden met muziek (bv. verschillende bosgeluiden, daarna stapgeluiden en ten slotte het liedje)
	verklankt een afbeelding, voorwerp of dier op een instrument of met zijn/haar eigen lichaam.	experimenteert met een geluiden bij een afbeelding. (bv. schudden met de schudkoker bij de prent van een varken)	kan een afbeelding, voorwerp of dier op een instrument of met zijn/haar eigen lichaam verklanken (bv. 'maak met water het geluid van een vis').	kan een verhaal, afbeelding, voorwerp of dier op een instrument of met het eigen lichaam verklanken (bv. 'maak op de trom het geluid van een haas').
	benoemt een aantal tekens in een muzieknotatie (partituur) en wijst deze tijdens het afgespeelde muziekstuk op het juiste moment aan.		kan een aantal pictogrammen en symbolen in een muzieknotatie (partituur) aanwijzen. (bv. 'Waar staat de de trom?' 'Wanneer moet je op de trom slaan?')	kan een aantal pictogrammen en symbolen in een muzieknotatie (partituur) benoemen. (bv. 'Hier zie ik de belletjes. Ik moet drie keer de belletjes rinkelen.')

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
ROL	een bekende fantasierol (uit een verhaal) of een rol uit het dagelijks leven (na)spelen (inleving)	onder begeleiding een personage uit een verhaal nabootsen. (b.v. Kikker)	met begeleiding van de leerkracht een personage uit een verhaal of een bekend sprookjesfiguur (b.v. Roodkapje) naspelen.	een personage uit een verhaal en een gekende fantasierol (bv. een spook) naspelen en er eigen details aan toevoegen.
		onder begeleiding een gekende rol nabootsen (bv. mama)	met begeleiding een gekende rol spelen (bv. oma)	een rol uit het dagelijks leven (bv. de dokter) spelen.
		experimenteert met allerlei (typische) hoofddekels en attributen. (b.v. Een toverstaf voor de fee)	kan benoemen welk hoofddeksel of attribuut bij welke rol hoort en zet deze op tijdens het spel (bijv. 'een politiepet bij de politieagent').	het personage spelen dat hoort bij een bepaald hoofddeksel, attribuut of masker. (bv. Sinterklaas)
			met begeleiding vanuit de rol een kort gesprek voeren. (b.v. Betovering van de fee)	voert samen met andere kinderen vanuit de rol een kort gesprek. (b.v. gesprek tussen winkelier en klant)
	een bekend dier of type een aantal kenmerken uitbeelden (transformatie)	onder begeleiding een aantal bewegingen van een dier nabootsen (b.v. sluipen als een poes)	met begeleiding bewegingen van een dier uitbeelden (bijv. 'lopen als een hond').	een kenmerkende handeling van een dier, sprookjesfiguur, verhaalfiguur of rol uit het dagelijks leven uitbeelden (bijv. 'een heks die een drankje aan het brouwen is').
		experimenteert spontaan met stem, houding en mimiek bij het spelen van een personage. (b.v. Bij het spontaan spel in de poppenhoek)	experimenteert met stem, houding en gezichtsuitdrukking bij het spelen van een personage. (b.v. Strenge politieagent)	bij het spelen van een personage stem, houding en mimiek inzetten. (b.v. praten als een reus)
	tijdens het spel een aantal belangrijke kenmerken van een rol vasthouden (rolvastheid)	onder begeleiding één kernmerk van een rol vasthouden. (b.v. Rondstappen als een reus)	kan in groepsverband met hulp van de leerkracht een aantal kenmerken van de rol vasthouden. (bv. een stoere piraat op het schip)	tijdens het spel een aantal kenmerken van de rol vasthouden. (b.v. de dikke dokter)
STRU-CTUUR	het onderscheid maken tussen spel en werkelijkheid (toneelbesef).		kan via vragen van de leerkracht vertellen of een situatie gespeeld of echt is (b.v. pijn hebben).	vertellen of een situatie gespeeld of echt is (b.v. ruzie).
	fantasie gebruiken bij het bedenken en uitbeelden van verhalen en spelideeën.	onder begeleiding een situatie uit een verhaal nabootsen (b.v. We brengen een brief naar oma, we stoppen die in de tas, ...)	kan tijdens het spel met impulsen van de leerkracht een verhaal bedenken en uitbeelden. (b.v. spelen dat we in het bos zijn en verdwaald zijn. Het wordt donker. Wat doen we nu?)	tijdens het spel met impulsen van de leerkracht een verhaal met een begin en een einde bedenken en uitbeelden. (b.v. We spelen dat we in het bos zijn en dat we verdwaald zijn. We komen uit bij het huisje van de heks.)
			kan onder begeleiding een nieuwe spelidee bij een verhaal of situatie bedenken of een vervolg bij een eenvoudig verhaal. (b.v. We moeten verhuizen, wat doen we nu?)	een nieuw spelidee bij een verhaal of situatie bedenken of het vervolg bij een verhaal. (b.v. Roodkapje gaat terug op bezoek bij oma nu de wolf er niet meer is)
	voor een publiek spelen			met hulp van de leerkracht in de richting van het publiek een herkenbaar spel spelen. (b.v. een scène in het zwembad)
HANDELING EN TAAL	een bekende handeling en situatie uit de eigen belevingswereld naspelen.	onder begeleiding van de leerkracht een gekende handeling nabootsen (b.v. knuffel in bed stoppen)	onder begeleiding een bekende handeling (bv. eten en drinken) naspelen.	zelfstandig een bekende handeling (b.v. het verkeer regelen) duidelijk uitbeelden.
		onder begeleiding een dagdagelijkse situatie uit de eigen belevingswereld nabootsen. (bv. boodschappen doen)	kan een dagelijkse situatie uit de eigen belevingswereld (bijv. 'het naar bed gaan ritueel') naspelen.	kan een situatie uit de dagelijkse werkelijkheid (b.v. 'het betalen aan de kassa') naspelen.
	taal ogebruiken om een scène te ondersteunen.	onder begeleiding van de leerkracht een versje, liedje of rijmpje meezeggen.	onder begeleiding een kort tekstje zeggen in een scène en spelen met klanknabootsing.	bij het spelen van een scène een korte tekst verzinnen en gebruiken, spelen met taal.

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
RUIMTE	tijdens het spel de ruimte (durven) gebruiken.	onder begeleiding de ruimte verkennen	durft onder begeleiding de ruimte te gebruiken tijdens het spel.	durft tijdens het spel de ruimte te gebruiken.
	met behulp van attributen een bekende plaats naspelen (ruimtesuggestie)	onder begeleiding een bekende plaats nabootsen (bv. wandelen in het bos)	experimenteert met het naspelen van een bekende plaats en maakt daarbij gebruik van attributen (bv. 'een stuur bij het naspelen van de auto')	kan met behulp van eenvoudige attributen een bekende plaats naspelen (b.v. De winkel).
	handelingen uitbeelden die passen bij het decor.	onder begeleiding handelingen nabootsen die passen bij het decor (b.v. dieren eten geven in het hok)	beeldt handelingen uit die passen bij het decor (b.v. eten maken in de keuken).	beeldt handelingen uit die passen bij het decor (b.v. 'eten in het restaurant').
	helpt mee een decor inrichten.		experimenteert met materialen om een decor in te richten (bv. in de poppenhoek)	kan onder begeleiding met voorwerpen en materialen een decor inrichten (b.v. een dierenverblijf).
TIJD	een gekende tijdsbeleving spelen		onder begeleiding een gekende tijdsbeleving nabootsen (b.v. 's morgens vroeg)	onder begeleiding een gekende tijdsbeleving spelen (b.v. 's nachts)
SAMEN-SPEL	aandacht geven aan een ander kind tijdens het spel	experimenteren met samenspel (b.v. Samenspelen in de poppenhoek)	onder begeleiding aandacht geven aan de andere personages in een spel. (b.v. de hond uitlaten, kijken naar wat de hond doet)	kijkt naar de tegenspeler tijdens het spel. (b.v. tijdens het inpakken van een cadeau)
	inspelen op andere kinderen	onder begeleiding een scène per twee nabootsen. (bv. dokter en patiënt)	onder begeleiding op elkaar inspelen. (bv. de weg vragen)	in een eenvoudige scène op elkaar inspelen (bv. elkaar betoveren)

DRAMA

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
dramaspel	tijdens spelletjes opdrachten uitbeelden en veranderingen benoemen.	onder begeleiding eenvoudige zintuigelijke spelletjes spelen. (b.v. Een vingerversje)	tijdens spelletjes de gegeven opdracht van de leerkracht uitbeelden. (b.v. Aan welk personage is iets veranderd?)	tijdens spelletjes de gegeven opdracht van de leerkracht uitbeelden en hieraan een nieuwe handeling toevoegen of de handeling nogmaals herhalen. (b.v. de houding van een standbeeld overnemen)
	kan nauwkeurig kijken tijdens raadspelletjes		aanwijzen wat er in de situatie veranderd is (b.v. welk personage speel ik?)	gekende handelingen, personages en plaatsen raden die door anderen duidelijk zijn uitgebeeld (bv. in de keuken)
non-verbale spelvormen	beeldt situaties en kenmerken uit van rollen waarover de leerkracht vertelt (vertelpantomime)	onder begeleiding handelingen, houdingen of situaties nabootsen die de leerkracht vertelt en uitbeeldt. (b.v. samen picknicken)	samen met andere kinderen handelingen, gezichtsuitdrukkingen, houdingen en/of situaties die de leerkracht vertelt, uitbeelden. (b.v. Spoken die zweven door het kasteel)	zelfstandig en met andere kinderen handelingen, gezichtsuitdrukkingen, houdingen en situaties die de leerkracht vertelt, uitbeelden. (b.v. iets zoeken in de kamer).
		onder begeleiding een rol nabootsen die de leerkracht vertelt en uitbeeldt. (b.v. Een fee)	een kenmerk van een rol, die de leerkracht vertelt, uitbeelden (b.v. 'een koning die op zijn troon zit').	tijdens de vertelling meerdere rollen en kenmerken uitbeelden. (b.v. Eerst ben je oma, dan ben je een beer, ...)
	kan een scène omzetten in een stilstaand beeld (tableau vivant)	met begeleiding een stilstaand beeld nabootsen (b.v. Een trol die betoverd is).	een stilstaand beeld maken van een personage dat beschrijft of van een afbeelding (b.v. Stilstaan zoals op de prent).	een stilstaand beeld maken en even volhouden (b.v. Een standbeeld van een heks die iemand betovert)
	handelingen uitbeelden zonder tekst (mime)	onder begeleiding een handeling nabootsen zonder geluid (b.v. vissen)	een gegeven handeling spelen zonder tekst te gebruiken (b.v. Zich verstoppen voor iemand anders)	zelfstandig een handeling uitbeelden zonder tekst te gebruiken (b.v. Spelen met een stuk speelgoed uitbeelden)
	spelen vanuit een prentenboek	kan samen met de leerkracht nabootsen wat er te zien is op een prent (b.v. De dieren slapen)	kan samen met de leerkracht en andere kinderen uitbeelden wat op een plaat uit een prentenboek te zien is of gezegd wordt.	kan zelfstandig m.b.v. de platen uit het boek in een hoek of bij de vertelafel het verhaal naspelen.
verbale spelvormen	speelt met de leerkracht mee, die vanuit een rol het kind in het spel betreft (leerkracht in rol)	speelt mee met de leerkracht die een rol speelt (b.v. Kuikentjes die meegaan met mama kip)	kan tijdens een spelsituatie een rol spelen gestimuleerd door de leerkracht die in zijn rol is. (b.v. De piratenkapitein zoekt matrozen die meegaan op reis)	speelt meerdere spelsituaties die gestimuleerd zijn door de leerkracht die in zijn rol is. (bijv. 'De leerkracht is de klant en het kind de winkeleigenaar. De leerkracht stimuleert een bepaald product te zoeken of een kassabon te schrijven.')
			kan in een spelsituatie een oplossing bedenken voor een spelopdracht die de leerkracht in zijn rol aanbiedt. (bijv. 'De leerkracht is de klant en kan de tomaten niet vinden.')	tijdens een spelsituatie meerdere oplossingen bedenken voor een spelopdracht die de leerkracht in zijn rol aanbiedt. (bijv. 'De leerkracht is de klant en heeft geen gepast geld bij zich.')
	speeldt tijdens een voorstelling de afgesproken rol (afspreekspel)	kan onder begeleiding een afgesproken rol nabootsen (b.v. De trotse gans)	kan in een voorstelling d.m.v. een beweging een rol uitbeelden (b.v. springen als een blij kikker).	in een voorstelling een rol, handeling of plaats uitbeelden. (b.v. Verschillende dieren die elkaar ontmoeten).
	past regieaanwijzingen in het spel toe (afspreekspel)			in het spel aanwijzingen toepassen over de rol, de situatie, en het gebruik van de ruimte. (b.v. Eerst elkaar begroeten, daarna opmerken dat je dezelfde kleren aanhebt)
	bedenkt een geïmproviseerde oplossing voor een uitgebeelde probleemsituatie (improvisatie)		kan een oplossing bedenken voor een uitgebeeld probleem (bijv. 'in een poppenspel waarin de hoofdpersoon niet weet hoe hij aan eten kan komen').	oplossingen bedenken voor een uitgebeeld probleem (bijv. 'in een poppenspel waarin de hoofdpersoon niet weet hoe hij aan eten kan komen') en deze oplossing spelen.
	improviserend inspelen in het spel van andere kinderen (improvisatie)		kan met hulp van de leerkrachten meespelen in het spel van andere kinderen (b.v. Pannenkoeken bakken omdat we honger hebben)	zelfstandig meespelen in het spel van andere kinderen. (b.v. Inspringen in een scène op de boerderij).

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

DRAMA

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
drama met materialen	speelt met voorwerpen en attributen, geeft een nieuwe betekenis (herdefiniëren)	experimenteert met voorwerpen tijdens het spelen, geeft spontaan voorwerpen een andere functie. (b.v. een doos wordt een auto)	speelt met voorwerpen en geeft ze een andere betekenis (b.v. gitaar spelen met een afwasborstel).	geeft aan voorwerpen meerdere betekenissen (b.v. Een emmer wordt trommel, maar ook stuur, put, hoed, ...)
	verplaatst zich in een pop door vanuit deze rol met het juiste stemgebruik vragen te beantwoorden.	experimenteert spontaan met poppen (b.v. In de poppenhoek).	kan zich in zijn knuffel of pop verplaatsen en beantwoordt vanuit deze rol vragen (b.v. Hoe heet je?)	kan met zijn knuffel of pop spelen en maakt geluid of gebruikt een stem die bij de knuffel of pop past. (b.v. De grote leeuw spreekt plechtig).
	speelt met poppen en attributen een verhaal en reageert hierin op andere poppen.	experimenteert spontaan met korte verhaallijntjes voor poppenspel (b.v. In de poppenhoek)	kan met poppen en attributen een verzonnen verhaal spelen (b.v. Met dierenpoppen een korte scène spelen)	kan met poppen en attributen een verhaal naspelen. (b.v. De grote lijnen van een sprookje)
				kan in een verhaal met de pop reageren op andere poppen. (b.v. Twee figuren komen bij elkaar op bezoek).

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding
www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij
Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

DANS

Bouwstenen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
TIJD	lange en korte bewegingen.	onder begeleiding van de leerkracht op muziek lange en korte bewegingen uitvoeren. (b.v. stilstaan als er geen muziek meer is)	met muzikale ondersteuning en/of begeleiding van de leerkracht een lange en een korte beweging uitvoeren (b.v. Blijven bewegen zolang er muziek is).	de duur van de beweging afstemmen op de duur van de muziek of het geluid. (b.v. De klank van de trom volgen, kort (tikken) of lang (wrijven)).
	snelle en trage bewegingen	onder begeleiding snel en traag bewegen (in contrast) vanuit een concrete beleving (b.v. Traag als een slak, snel als een huppelende haas)	met muzikale ondersteuning en/of begeleiding van de leerkracht een snelle en/of trage beweging uitvoeren. (b.v. Samen traag stappen op de muziek)	het tempo van de beweging aanpassen aan het tempo van de muziek of het geluid. (b.v. Snelle tikken op de trom volgen)
	beweging aanpassen aan het ritme van de muziek: cadans.	onder begeleiding meestappen op ritmische stapmuziek (b.v. Samen meekappen en stappen op de muziek).	de beweging aanpassen aan een ritme van de muziek (b.v. door te stappen de cadans volgen)	hoort verschillen in ritme en kan de bewegingen aanpassen aan het ritme van de muziek (b.v. stapbewegingen in de maat van 2 en zwaai-bewegingen in de maat van 3).
	maakt een beweging met een begin, midden en einde.	onder begeleiding van de leerkracht herhalende bewegingen uitvoeren (b.v. Een waggelende eend, springende kikker)	onder begeleiding van de leerkracht een beweging starten en stoppen. (b.v. een bewegingen noemen en uitvoeren: op de vloer liggen, je handen en voeten op de vloer zetten, een hoge rug maken als een poes)	zelf een eenvoudige afgeronde beweging met een duidelijk begin, een verloop en een einde bedenken en uitvoeren. (b.v. een botsende bal die tot stilstand komt)
KRACHT	gespannen en ontspannen	kan onder begeleiding de spieren opspannen (b.v. als een plank) en ontspannen (b.v. slapen).	met behulp van voorbeelden van de leerkracht een gespannen en ontspannen beweging maken. (b.v. Relaxatie)	in een beweging een overgang maken tussen een gespannen en een ontspannen houding. (b.v. de ballon wordt steeds slapper)
	zware en lichte beweging	kan onder begeleiding een zware (b.v. zwaar stappen als een reus) en lichte beweging (b.v. licht als een fee) nabootsen.	met behulp van voorbeelden van de leerkracht een zware of een lichte beweging maken. (b.v. 'Beweeg als een reus.')	kan met behulp van voorbeelden van de leerkracht een overgang maken tussen een zware en een lichte beweging. (b.v. beweeg als een reus met zware schoenen aan. Deze schoenen worden steeds lichter.)
RUIMTE	verplaatst zich in de ruimte in verschillende richtingen.	ter plaatse en in de ruimte en in een richting (voorwaarts) bewegen (b.v. Voorwaartse spongetjes maken)	zich voorwaarts en achterwaarts verplaatsen. (b.v. Kruipen als een muis)	zich verplaatsen in de opgegeven richting (b.v. Vooruit of achteruit met de auto).
	in een (vloer)patroon in de ruimte bewegen.	een getekende lijn op de vloer volgen of onder begeleiding een vloerpatroon nabootsen. (b.v. Samen de rode lijnen volgen in de sportzaal)	de leerkracht in een voorwaarts (vloer)patroon volgen (b.v. een kronkel-, zigzag- of rechte weg volgen).	kan een eigen (vloer)patroon bedenken en uitvoeren (bv. stappen op een slinger of in een cirkel).
	ruimtelagen: laag aan de grond en hoog bewegen	onder begeleiding hoge en lage bewegingen nabootsen (b.v. hoog als je iets grijpt, laag als je kruipt)	laag aan de grond en hoog in de lucht bewegen (b.v. Reiken aan het dak en de vloer van het peperhoekenhuisje)	kan laag aan de grond, hoog in de lucht, van hoog naar laag en van laag naar hoog bewegen. (b.v. een vogel hoog in de lucht en op de grond)
VORM	grote en kleine bewegingen.	onder begeleiding grote en kleine bewegingen nabootsen (b.v. Piepklein de deur opendoen)	het hele lichaam gebruiken om zich groot en/of klein te maken. (b.v. Groeien en krimpen)	kan grote en kleine bewegingen maken met het hele lichaam en diverse lichaamsdelen (b.v. de armen steeds groter laten bewegen omdat je iemand van ver roept).
	verschillende vormen aan met het lichaam aannemen.	kan onder begeleiding een symmetrische, open en gesloten houding nabootsen. (b.v. in de buik van mama, armen van de politieagent)	kan door nabootsing een vorm met het hele lichaam aannemen (bv. kronkelen als een slang), experimenteert met assymetrische houdingen (b.v. Hand omhoog, de andere omlaag)	kan door nabootsing of na een verbale instructie een vorm met het lichaam aannemen. (b.v. De houding van een molen)
RELATIE	synchroon (gelijktijdig) bewegen	kan met begeleiding een gelijkaardige beweging nabootsen (b.v. Sluipen door het hoge gras)	kan samen met een ander kind in een tweetal naast of achter elkaar dezelfde bewegingen uitvoeren. (b.v. Zwemmen in het water)	kan samen met een ander kind eenzelfde beweging (beweging nabootsen van elkaar) of een duidelijk contrast bedenken (laag en hoog) en uitvoeren. (b.v. Koordansen op twee manieren)

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro

DANS

Werkvormen

		jongste kleuters	4-jarigen	oudste kleuters
dansspel	spelen met bewegingen	speelt onder begeleiding een eenvoudig dansspel (b.v. Wie niet lopen wil)	bootst spontaan bewegingen na in een spel en voegt eigen ideeën (varianten) toe. (b.v. bewegingen van een clown)	kunnen een dansspel zelfstandig spelen met coaching (b.v. Variante op zakdoek leggen)
creatieve dans	bewegingen nabootsen, in opdracht uitvoeren en zelf bedenken	beweegt mee met de leerkracht die bewegingen uitvoert (b.v. Baby, reus, poes, ...)	kan een beweging nabootsen of bewegen naar aanleiding van een verbale opdracht (bv. met je handen dwarrelende bladeren nadoen)	kan een eigen beweging bedenken en uitvoeren. (b.v. Bloemen die groeien)
	dansbewegingen uitvoeren met materiaal.	zetten eigen bewegingen voort door voorwerpen te bewegen (b.v. ballon opgooien, voorwerp voortrollen)	kan dansbewegingen uitvoeren met materiaal (b.v. Kussens, ballonnen).	experimenteert met bewegingen met diverse materialen (b.v; linten, doekjes)
	het lichaam tijdens dansbewegingen gebruiken.	maakt dansbewegingen met het hele lichaam. (b.v. Huppen)	maakt dansbewegingen met het hele lichaam, kan eigen accenten leggen (b.v. statig stappen, bibberen van de kou).	maakt dansbewegingen met afzonderlijke lichaamsdelen. (b.v. Alleen de benen bevriezen, alleen je hoofd mag bewegen)
dans-verhaal	voert naar aanleiding van een verhaal een dansopdracht uit.	bootst spontaan bewegingen na die passen in het verhaal. (b.v. snoepen van het peperkoekenhuisje)	kan in groepsverband een fragment uit een voorgelezen verhaal in dansbewegingen uiten. (b.v. roodkapje plukt bloemen. Deze bloemen staan laag aan de grond.)	kan individueel een fragment uit een voorgelezen verhaal in een dansbewegingen uiten. (b.v. Roodkapje plukt bloemen. Laat zien dat er verschillende bloemen zijn.)
dans ontwerpen	een aantal houdingen en bewegingen na elkaar uitvoeren en er een geheel van maken.	onder begeleiding bewegingen van dagelijkse rituelen uitvoeren (b.v. wassen, tanden poetsen, ...)	kan twee eenvoudige houdingen of twee bewegingen (b.v. eerst op een been springen en daarna ronddraaien) planmatig nadoen aan de hand van visuele of verbale instructie.	kan drie of meer houdingen en bewegingen planmatig nadoen aan de hand van visuele of verbale instructie. (b.v. Eerst je handen wassen, dan deeg kneden, dan pizza opgooien)
Kinderdans	dansopstelling uitvoeren	onder begeleiding een dansopstelling maken (b.v. sliert of kring)	kan een dansopstelling die de leerkracht voordoet volgen. (b.v. bij een tweetal: sta tegenover elkaar, stap naar elkaar toe en geef een hand en hup daarna samen door de ruimte .)	kan verschillende dansopstellingen (b.v. Slinger, kring, rij of tweetal) uitvoeren en onder begeleiding overgangen maken tussen de verschillende opstellingen. Kunnen met meerdere een opstelling maken (bv. een tunnel waar anderen door moeten).
	op verschillende manieren op een lied bewegen.	onder begeleiding een manier van bewegen nabootsen op een lied. (b.v. We maken een kring ...)	kan in groepsverband op verschillende manieren (b.v. wandelen, huppelen, springen, rollen, kruipen) op het (gezongen) lied bewegen.	kan individueel op verschillende manieren (b.v. wandelen, huppelen, springen, rollen, kruipen) op het (gezongen) lied bewegen.

Contacteer Oetang voor nascholing en begeleiding
www.oetang.be

Observatielijst muzische ontwikkeling bij kleuters. Een bijlage bij
Crul, K. & Oetang (2018) *De kleine zeppelin*, Antwerpen: Pelckmans Pro